

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA

KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

G. Ossowski

Rok VI:2008

Numer 27 (180)

Data odczytu: 24.9.2008

Data wydania: 24.9.2008

740. spotkanie

mgr Małgorzata Kurzyńska

Gotfryd Ossowski. U źródeł nowoczesnej archeologii

12 czerwca 2008 r. w grudziądzkim muzeum otwarto wystawę „Gotfryd Ossowski. U źródeł nowoczesnej archeologii”. Wystawa została przygotowana przez Dział Archeologii Muzeum Okręgowego w Toruniu.

Wystawa przybliżyła nam postać G. Ossowskiego (1835- 1897), geologa, archeologa pioniera polskich badań archeologicznych na Pomorzu. Urodził się 8 XI 1835 r. w Kozarynowce na Ukrainie, zmarł 16 IV 1897 r. w Tomsku na Syberii.

Z Pomorzem związany poprzez Toruńskie Towarzystwo Naukowe, z którym współpracował zaledwie kilka lat (1876 -1878), jednak w tym czasie przeprowadził szereg systematycznych prac wykopaliskowych na Pomorzu i ziemi chełmińskiej. Zawdzięczamy jemu zbadanie ostatnich zachowanych grobów megalitycznych na ziemi chełmińskiej, rozkopanie wielu cmentarzysk kultury pomorskiej i grobów kloszowych oraz inwentaryzację grodzisk średniowiecznych, m. in. w Gawłowicach, Nawrze (obecnie Bogusławki).

Pozostawił wiele opracowań poświęconych archeologii, których wartość źródłowa jest ciągle aktualna.

Jego obecność na Pomorzu, to przede wszystkim ogromna zasługa Zygmunta Działowskiego, ziemianina z Młgowa k. Wąbrzeźna, inicjatora powołania Towarzystwa Naukowego w Toruniu (1875 r.) oraz mecenasu wielu badań archeologicznych przeprowadzonych przez G. Ossowskiego, a także opublikowanych jego dzieł. W 1880 r. w Paryżu ukazała się przygotowana przez niego Mapa archeologiczna Prus zachodnich. Mapa spotkała się z wielkim uznaniem w świecie naukowym, o czym świadczą liczne podziękowania za jej otrzymanie, wysłane do TNT przez muzea i towarzystwa naukowe z całej Europy. Od 1879 r. w serii Zabytki przedhistoryczne ziem polskich ukazały się cztery zeszyty poświęcone Prusom Królewskim, w których autor zamieścił szczegółowe sprawozdania ze swoich badań na Pomorzu i ziemi chełmińskiej i mimo, że jego ustalenia chronologiczne nie wytrzymały próby czasu, ich wartość źródłowa jest ciągle aktualna. Dzięki trwającej działalności wykopaliskowej G. Ossowskiego toruńskie muzeum zgromadziło wartościową kolekcję naczyń, głównie urn, także twarzowych i innych zabytków, które udostępniało na wystawy zagraniczne, jak w Paryżu w 1878 r., czy w Berlinie w 1880 r., zyskując tym samym międzynarodową renomę. Działalność archeologiczną G. Ossowskiego wspierał nie tylko Z. Działowski, ale także wielu innych ziemian z ziemi chełmińskiej, min. Michał Szczaniecki z Nawry, Ignacy Łyskowski z Mileszew.

Na wystawie zaprezentowano liczne zabytki pochodzące z badań G. Ossowskiego ze zbiorów toruńskiego muzeum, jego publikacje oraz bogatą dokumentację archiwalną ilustrującą różne etapy jego życia i jego działalności badawczej.

Po krótkotrwałym, ale niezmiernie owocnym epizodzie toruńskim G. Ossowski przeniósł się w 1879 do Krakowa na zaproszenie Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności U. J. Był pierwszym kustoszem Muzeum Starożytności Krajowych Akademii Umiejętności w Krakowie, (z której to instytucji powstało obecne Muzeum Archeologiczne). Po przeniesieniu się do Krakowa, prowadził eksplorację jaskiń na Jurze Krakowsko - Częstochowskiej, w sumie 50. W 1887 przeprowa-

dził wykopaliska o charakterze ratunkowym w przypadkowo odkrytym grobowcu scytyjskiej księżniczki pod Wielkim Kurhanem Ryżanowskim w Ryżanówce na Ukrainie, a w 1890 na terenie osady kultury tryпольskiej w Bilczu Żółtym. Należy zaznaczyć, iż wyposażenie grobu w Ryżanówce, tzw. scytyjskiej księżniczki jest jedną z atrakcji Muzeum Archeologicznego w Krakowie.

Wystawa Gotfryd Ossowski. U źródeł nowoczesnej archeologii zawiera również akcent gruzdzicki, poprzez pokazanie osoby K. Florkowskiego, kolekcjonera, amatora, jednego z założycieli Gruzdzickiego Towarzystwa Starożytności (Altertumsgesellschaft) w 1883 r. oraz Muzeum Starożytności, otwartego 15 czerwca w roku następnym. K. Florkowski współpracował z Toruńskim Towarzystwem Naukowym jak i innymi towarzystwami naukowymi oraz muzeami w Berlinie, Gdańsku, Królewcu, Halle.

K. Florkowski prowadził szereg prac wykopaliskowych, których standard odbiegał daleko od standardów dzisiejszych, jednak dzięki jego aktywności doszło do ocalenia wielu stanowisk archeologicznych, w tym wyposażenia wielu grobów. Nie wszystkie trafiły do zbiorów muzeum, część znajdowała się w dalej w jego prywatnej kolekcji, część została przekazana do zbiorów muzeów zagranicznych, chociażby w Berlinie, Magdeburgu, część sprzedał do zbiorów Biblioteki i Muzeum księcia Władysława Czartoryskiego w Krakowie.

Historię tej kolekcji, jej pozyskania możemy prześledzić w zachowanej korespondencji pomiędzy K. Florkowskim, a prof. Akademii Umiejętności Józefem Łepkowskim oraz pomiędzy tym ostatnim a księciem Władysławem Czartoryskim. Sprzedaż zabytków nastąpiła w roku 1882. Szczęśliwie, część tej kolekcji dotrwała do dnia dzisiejszego i jest w zbiorach Starożytności Słowiańskich Muzeum XX Czartoryskich w Krakowie, natomiast w bibliotece tego muzeum znajduje się bogata korespondencja poświadczająca tą sprzedaż. Zainteresowania kolekcjonerskie jak i badawcze K. Florkowskiego poświadczone zostały w wielu publikacjach naukowych tego okresu. Najwcześniejsze wzmianki odnoszą się do lat 70. i 80. XIX wieku, i łączą się z pojedynczymi odkryciami grobów kultury pomorskiej i pochodzą z Błędowa, Bratwina, Bzowa, Gruzdzicka, Gogolina, Komórska, Osieka, Sartowic, Warlubia.

Natomiast jego pasje kolekcjonerskie rozpoczęły się dużo wcześniej, świadectwem są barwne rysunki jego autorstwa na których zaprezentował wiele narzędzi kamiennych, które mogły trafić do jego zbiorów już w latach 50. i 60. XIX w, m.in. ze Skarszew, Gruzdzicka, Świętosławia. W latach 80 XIX w. włączył się w badania wykopaliskowe prowadzone przez dra S. Angera na cmentarzysku późnolateńskim i z wczesnego okresu rzymskim w Rządzu, dla części zabytków z tych badań z lat 1883-1884 r. wykonał barwną dokumentację rysunkową. W latach 1889- 1992 prowadził samodzielne badania na cmentarzysku z późnego okresu lateńskiego i wczesnorzymskiego w Chełmnie, a w roku 1890 rozkopał kilka grobów szkieletowych na wczesnośredniowiecznym cmentarzysku w Kałdusie. Niestety z badań tych do dnia dzisiejszego, w naszych zbiorach, zachowały się pojedyncze naczynia stanowiące wyposażenie grobów z Chełmna, Kałdusa, Rządza, którym towarzyszą akwarele (w liczbie 52). Pojedyncze zabytki, najczęściej naczynia, narzędzia kamienne rozproszone są w muzeach Berlina, Gdańska, Krakowa, Torunia. Największy zbiór z kolekcji K. Florkowskiego posiada obecnie Muzeum XX Czartoryskich w Krakowie (ponad 70 pozycji inwentarzowych).

Bibliografia:

- E. Bokiniec,- Wprowadzenie do wystawy „ Gotfryd Ossowski- u źródeł nowoczesnej archeologii, Muzeum Okręgowe w Toruniu, 2008 www.muzeum.torun.pl
- J. Lech, Początek archeologii w kręgu polskiego Towarzystwa Naukowego w Toruniu: 1875-1881 [w: Archeologia Toruńska. Historia i teraźniejszość, red. B. Wawrzykowska, Toruń, 2002, s. 9-28
- B. Wawrzykowska, Zarys historii muzealnych zbiorów archeologicznych w Toruniu, [w: Archeologia Toruńska. Historia i teraźniejszość, red. B. Wawrzykowska, Toruń, 2002, s. 31-52
- Scytyjska księżniczka z Ryżanówki (<http://www.ma.krakow.pl/muzeum/zbiory/scytyjska-ksiezniczka-z-ryzanowki>)

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.